

Loode-Eesti veeturismi asjaliste

II kohtumine 03.juunil 2020 Kallaste Turismitalus

OSALESID: Ede Teinbas (Lääne-Harju Koostöökogu), Piia Kärssin (Lääne-Harju Koostöökogu), Rafael Milerman (Lääne-Harju Koostöökogu), Marko Vainu (TLÜ Ökoloogia keskus), Jaanus Terasmaa (TLÜ Ökoloogia keskus), Maret Lepiksaar (Keila linn), Meelis Kolk (Kernu mõis), Ago Kurg (Metskonnamaja OÜ), Eveli Habakuk (Kulgejate klubi), Hele-Mall Kink (Saku vallavalitsus), Toomas Pannal (OÜ Kanuumatkad), Aksander ja Laili Ots (Sterotek Film), Katri Tšeskidov (Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskus), Kerli Pettai (Keskkonnaamet), Kerli Lambing (Lääne-Harju vald), Anneli Pärlin (Lääne-Harju Kultuurikeskus), Hele-Mall Kink (Saku vallavalitsus), Tarmo Idarand (Madise külaselts), Andrus Saliste (Muraste Külaselts), Kristina Kuningas (Kallaste talu), Kaire Veeroja, Heinart Puhkim, Ave Viil.

Juhatas: Eliko Kõiv (Lääne-Harju Koostöökogu)

PÄEVAKAVA:

- 1. Tutvumine ja sissejuhatus**
- 2. Loode-Eesti veekogude puhkemajanduslikul eesmärgil kasutatavuse uuring**

1. Tutvustusring

Eliko tutvustas veeturismi arendamise projekti, mis on selle eesmärgid:

- Eesmärk tuua ettevõtjad, omavalitsused, keskkonnaspetsialistid, kogukonnad kokku, saada tuttavaks, selgitada välja, kus saaks kogukonnad ja turistid veekogusid kasutada, millised on koostöö võimalused.
- Rahvusvaheline projekt: parterid on Iirimaa, Põhja-Iirimaa, Läti. Planeeritud on õppereisid parterite juurde, et parimatest praktikatest õppida ja partnerid tulevad ka meie juurde.
- Partnerid teevad juba investeeringuid, meie eelkõige uurime, millised on Loode-Eesti võimalused.

Kloostri jõgi, mille kallastel olime just jalutanud, on väga omapärane, sest ei suubu otse merre, vaid imbub pinnasesse. Täna on sellel kalapüük täielikult keelatud, kuigi tegemist on potentsiaalse lõhejõega. See on haruldane kasutamata võimalus nii looduskaitse kui turismi mõistes.

Kerli Pettai täpsustas tegevust: Keskkonnaamet on teinud uuringu, et selgitada välja, kus oleks vaja uurida suudmealasid ja taastada kudealasid. Kloostri jõgi on projektis suuremahulisim. On tehtud eeluuring ja lehtersuudme avamise uuring – kuidas avada jõgi, nii et kalad (lõhe, meriforell) saaksid kudema. Tööprojekt on tehtud, paari aasta pärast võiks olla valmis. Keskkonnaamet taotleb toetust Euroopa kalandusfondist.

Esitati lisaks küsimus, millised on kallasraja (avalikult kasutatav osa veekogu ääres, kus võib liikuda) piirangud? Kallasraja laius on laevatatavatel veekogudel kümme meetrit (Loode-Eestis neid pole) ning teistel veekogudel neli meetrit.

Kallasrada ei tohi tõkestada ehitistega/rajatistega (va seaduses ettenähtud erisused nt loomade karjatamine või maa kuivendamine, kuid ka sel juhul tuleb tagada tõkkest üle- või läbipääs).

2. TLÜ ökoloogia Keskus - Loode-Eesti veekogude puhkemajanduslikul eesmärgil kasutatavuse uuring

Jaanus Terasmaa tegi sissejuhatuse ning Marko Vainu selgitas täpsemalt uuringu tausta ja meetodikat (esitlus on lisatud dokumendi lõppu, LISA 1)

Ökosüsteemiteenused on kõige lihtsamalt öeldes looduse hüved, mida inimene saab tarbida (nt ehitusmaterjalina, söögina, emotsionaalse laengu saamiseks vm).

Ökosüsteemid on nt metsad, veekogud jne. Käesoleva projekti raames räägime vooluveekogude pakutavatest ökosüsteemiteenustest.

Kui ökosüsteemiteenustele leida n.ö. hind, siis on võimalik neid rahapõhises maailmas säilitada ja arendada. Võimalus nt omavalitsustel võtta oma piirkonna ökosüsteemid bilanssi ja siis arenduste puhul saab kaaluda nt kaevandus vs mets, kumb on kasulikum teenus.

Ökosüsteemiteenused jagatakse alljärgnevalt:

- 1) Varustavad – toit, vesi (nii joomiseks kui energiaks), puit, kala jne.
- 2) Reguleerivad ja säilitavad – aineriing, fotosüntees, eluteke, elupaikade säilitamine, vee looduslikkuse tagamine jne.
- 3) Kultuurilised, rekreatiivsed – aktiivne puhkamine, kalapüük ja vähipüük, passiivne puhkamine, õppetöö, kultuuriline inspiratsioon, esteetiline nauding, liigirikkuse säilitamine, esteetilise ja vaimse naudingute pakkumine jne.

Eestis valmis 2016. valmis Peipsi Koostöö Keskuse TLÜ, EMÜ, KAURI, SEI ja TÜ koostöös „Mere ja siseveekogude ökosüsteemiteenuste määramise ja kaardistamise metodoloogia.” Seda metoodikat kasutatakse praegu Virumaa valitud veekogudel (Keskkonnaministeeriumi juhtimisel CleanEST projekt), mida viib läbi Keskkonnaagentuuri poolt projektijuht Marko Vainu.

Käesoleva projekti raames on olulised kultuurilised ökosüsteemiteenused ja iga teenuse jaoks on välja töötatud moodsid:

- Aktiivne puhkus:
  - o Veematkamine
  - o Suplus
  - o Matkamine maismaal
- Kala- ja vähipüük
  - o Liikide olemasolu
  - o Ligipääsetavus
  - o Lubatus, seadusandlus
- Passiivne puhkamine
  - o Majutusasutused
  - o Puhkekohad
  - o Kaldavööndis looduse vaatlemine
  - o Elamu/suvila
- Looduslike/kultuuriliste sümbolite säilitamine
  - o Kultuurimälestised, pärandkultuuriobjektid, pühapaigad, pärimus
- Kaitsealuste ja tähelepanu vajavate liikide säilitamine
  - o Kaitsealuste ja tähelepanu vajavate liikide arv ja seisund

Puhkemajanduslikul eesmärgil kasutatavuse hindamise juures on oluline kaardistada olemasolevat olukorda. Selleks saab osa infot registritest ja kaardiserveritest nt Päästeameti püstakud supluseks, RMK matkarajad, majutusasutused, sillad, pühapaigad, pärimus, kaitsealused liigid jne. Väga olulist infot teavad kohalikud matkakorraldajad, elanikud ja omavalitsus (reaalne olukord veekogus, milline osa on läbitav veepeal, legendid jm).

Pärast olukorra kaardistamist saab edasi analüüsida, kuidas, kuhu ja mida oleks vaja investeerida.

Seejärel toimus jagunemine gruppidesse, kus iga üks sai tükikese Loode-Eesti kaarti jõgedega. Vaja oli märkida olemasolevad teadmised kaardile – kus saab kanuutada, supelda, matkata jne. Kõik grupid vaatasid üle kõik piirkonna jõed ja tegid märkmeid.

Eesmärk oli selgitada välja, millised veekogud on uuringus olulised ja millised võib pigem välja jätta (tegemist vähetähtsate veekogudega).

Otsustati, et põhjalikumat uuringut vajavad Veski jõgi (koos Veski järve ja Tänavjärvega), Vasalemma jõgi (koos Kernu ja Ruila paisjärvedega), Vihterpalu jõgi, Väana jõgi, Maidla jõgi, Keila jõgi, Pääsküla jõgi, Kloostri jõgi.

Kuna Lääne-Nigula vallast inimesi seminaril ei osalenud, siis selle piirkonna jõed jäid hetkel välja.

Marko paneb saadud info kaardikihile. Siis on võimalik aktiivset kaarti jagada laiemale ringkonnale, et ka need, kes ei saanud osaleda seminaril (omavalitsused, aktiivse puhkuse korraldajad jt huvitatud), saavad oma teadmised veekogude kasutatavuse kohta kaardile märkida.

Lõpliku veekogude nimekirja kinnitame pärast digitaalselt infokorjet.

LISA 1

Loode-Eesti veekogude puhkemajanduslikul eesmärgil kasutatavuse uuring

TLÜ ökoloogia keskus

Jaanus Terasmaa, Marko Vainu

Puhkemajanduslik kasutamine kui ökosüsteemiteenuste tarbimine

- Ökosüsteemiteenused – looduse hüved.
- Ökosüsteemide panus inimeste heaolusse.
- Inimkeskne lähenemine – ökosüsteemide protsessidel ja funktsioonidel põhinevad hüved seotakse inimeste väärtushinnangutega ning võimaliku kasuga. Loodetakse, et inimese vajadusi otseselt või kaudselt rahuldavate hüvede täpne väljaselgitamine, kirjeldamine ja hindamine ning nende väärtuse aus, asjalik ja emotsioonideta kaalumise aitab rahapõhises maailmas teha õiglasemaid otsuseid, kujundada säästvat poliitikat ning pidurdada ökosüsteemide seisundi halvenemist ja elurikkuse kadu.
- Jõed on ökosüsteemid.

Ökosüsteemiteenuste klassifikatsioon

- **Varustavad teenused**, ka tootvad teenused (ingl *provisioning services*) – teenused, mida inimene saab ökosüsteemilt, näiteks toidu, vee, puidu jm materjalidena.
- **Reguleerivad ja säilitavad teenused** (ingl *regulating and supporting services*) – teenused nagu aineriinge, mullateke, fotosüntees, elupaigad, teenused, mis mõjutavad kliimat, vee-, õhu- ja mullakvaliteeti, veevarusid, üleujutusi, samuti tolmeldamine.
- **Kultuurilised teenused**, ka rekreatiivsed teenused (ingl *cultural services*) – teenused, millega loodus pakub esteetilist ja vaimset naudingut, mis on lõõgastumise koht ja uute teaduslike teadmiste allikas.

Eestis valmis 2016. valmis Peipsi Koostöö Keskuse TLÜ, EMÜ, KAURI, SEI ja TÜ koostöös „Mere ja siseveekogude ökosüsteemiteenuste määramise ja kaardistamise metodoloogia.”

Alates 2019. aasta sügisest vältab Keskkonnaministeeriumi juhtimisel CleanEST projekt, mille üheks eesmärgiks on arendada edasi veekogude ökosüsteemiteenuste hindamise metoodikat ja rakendada seda valitud Virumaa veekogudel (tegevuse eest vastutab Keskkonnaagentuur).

Vooluveekogude pakutavad ökosüsteemiteenused

Varustavad

- Kalavaru (kutseliseks kalapüügiks)
- Populatsioonide säilitamiseks loodusest kogutud bioloogiline materjal
- Pinnavei joogiks
- Pinnavei muuks otstarbeks peale joomise (tööstus, vesiviljelus, niisutus vms.)
- Pinnavei energiaallikana

- Hüve: Kalasaak
- Hüve: Kasvanduste jaoks püütud loomad
- Hüve: Joogivesi
- Hüve: Tarbevesi
- Hüve: Hüdroenergia

Reguleerivad ja säilitavad

- Elupaikade säilitamine
- Vee looduslikkuse tagatus (looduslik veekvaliteet ja heitvee lahjendus, isepuhastusvõime)
- Hüdrodünaamika säilitamine ja kaitse üleujutuste eest
- Liig- ja heitvee äravoolu tagamine

- Hüve: Liigirikkus
- Hüve: Puhas vesi
- Hüve: Üleujutuste puudumine
- Hüve: Majandus- ja elutegevuseks soodne veetase maatulundus- ja elumumäl

- Magevee keemilise seisundi reguleerimine maismaaorganismide poolt
- Mullateke tagamine (lammimuldade moodustamine)

- Hüve: Puhas vesi
- Hüve: Viljakas lammimuld

Kultuurilised

- Aktiivseks puhkamiseks sobivad looduslikud tingimused
- Harrastuslikuks kala- ja vähipüügiks ning jahinduseks sobivad looduslikud tingimused
- Passiivseks puhkamiseks sobivad looduslikud tingimused
- Teadusuuringuteks sobivad looduslikud tingimused
- Õppetööks sobivad looduslikud tingimused
- Esteetilisi naudinguid pakkuvad looduslikud tingimused
- Loometegevuseks inspiratsiooni pakkuvad looduslikud tingimused
- Looduslike kultuuriliste (sh. rahvuslike ja religiossete) sümbolite säilitamine
- Kaitsealuste ja tähelepanu vajavate liikide säilitamine

- Hüve: Tervis ja õnnetunne
- Hüve: Õnnetunne
- Hüve: Õnnetunne
- Hüve: Teadmised
- Hüve: Haridus
- Hüve: Õnnetunne
- Hüve: Õnnetunne
- Hüve: Õnnetunne
- Hüve: Õnnetunne

Puhkemajandusliku tähtsusega ökosüsteemiteenused

- Aktiivseks puhkamiseks sobivad looduslikud tingimused –
  - Veematkamine, suplemine, matkamine/jalutamine maismaal veekogu kaldavööndis
- Harrastuslikuks kala- ja vähipüügiks ning jahinduseks sobivad looduslikud tingimused –
  - Püütavate elukate olemasolu, ligipääsetavus, seadusandlikud piirangud
- Passiivseks puhkamiseks sobivad looduslikud tingimused –
  - Veekogu ääres asuvates majutusasutustes viibimine, veekogu ääres asuvates taristuga puhkekohtades (pingid, lauad, lõkke- ja telkimisplatsid, jalakäijate sillad) viibimine, veekogu kaldavööndis looduse vaatlemine, elamu/suvila omamine veekogu ääres
- Looduslike kultuuriliste (sh. rahvuslike ja religioosete) sümbolite säilitamine –
  - Veekogust sõltuvad kultuurimälestised, pärandkultuuriobjektid, looduslikud pühapaigad; veekoguga seotud pärimus.
- Kaitsealuste ja tähelepanu vajavate liikide säilitamine –
  - Kaitsealuste ja tähelepanu vajavate (lõhelled) liikide arv ja seisund
  - *Otseselt neid puhkemajanduslikult ekspuuteerida ei ole kohane, kuid üldist infot, et ühes või teises veekogus või selle kalda-alal elutseb mõni oluliseks peetav liik, saab kasutada veekogu muude puhkevõimaluste reklaamimisel.*

Puhkemajanduslikul eesmärgil kasutatavuse hindamine

- Esmalt vaja kaadistada, milline on seis nende ökosüsteemiteenuste pakkumisega praegu:
  - Kas või kui pikalt on veekogu veematkatav - infot valdavad kõige paremini kohalikud veematkakorraldajad;
  - Palju on veekogu ääres supluskohti - osaliselt saab infot Päästemeeti püstakute andmebaasist, kuid kindlasti teavad KOVid ja kohalikud neid kohti rohkem;
  - Kui palju on veekogu kaldavööndis (50 m) teid ja radu ning paljud nendest on matkarajad – teed ja rajad on üldjuhul kantud Põhikaardile ja Eesti Topograafilisse Andmekogusse (ETAK), RMK matkaradade kohta on andmed kättesaadavad, SA-de, MTÜ-de vms hallatavate matkaradade kohta teavad infot kohalikud;
  - Palju on veekogu ääres majutusasutusi - on põhimõtteliselt andmebaasidest leitav;
  - Palju on veekogu ääres taristuga puhkekohti - RMK omade kohta on andmed olemas, SA-de, MTÜ-de või KOV-ide korrashoitavate kohta valdavad infot kohalikud, jalakäijate sillad on kantud Põhikaardile ja ETAKisse;
  - Kui palju on veekogu kaldavööndis looduslikku maakatet - andmed on kättesaadavad;
  - Millised veekogust sõltuvad kultuurimälestised, pärandkultuuriobjektid, looduslikud pühapaigad on veekogude ääres – andmed on kättesaadavad;
  - Palju on veekogude kohta pärimust – andmed on osaliselt kättesaadavad (KiMu andmebaas Koobas);
  - Kaitsealuste liikide olemasolu – andmed on kättesaadavad.

- Seejärel hinnata, kas ja mida saaks/oleks mõtet parandada, et ökosüsteemiteenuste pakkumine paraneks:
  - Veematkatavuse parandamiseks veekogu puhastada, rajada maabumiskohti, laagriplatse – kui vett on liiga vähe, siis aga ei saa midagi teha;
  - Suplusvõimaluste parandamiseks rajada neid juurde – tõenäoliselt pigem paisjärvedesse, kuna enamikes jõgedes võib selleks olla liiga vähe vett ja see on külm;
  - Teid ja radu juurde rajada ilmselt ei ole otstarbekas, kuid võimalik oleks need tähistada matkaradadena;
  - Uute majutusasutuste rajamist tagant sundida ei saa, seega see komponent pole arendatav;
  - Taristuga puhkekohti juurde rajada;
  - Looduslikku maakatet juurde tekitada ei saa;
  - Looduslikke kultuurilisi sümboleid ega pärimust samuti juurde tekitada ei saa, kuid neid saab paremini eksponeerida;
  - Kaitsealuseid liike on samuti keeruline juurde tuua, kuid ka nende olemasolu saab loodusturismis paremini rakendada.

Kuidas tundub?

Kas mingid olulised puhkemajandusliku kasutuse viisid on puudu?

Vaja valida välja käsitletavat veekogud

- Keskkonnaregistris on uuringualale jäävate omaavalitsuste territooriumil järgmised jõed:
  - **Veskijõgi**, Rannamõisa jõgi, Nõva jõgi, **Vasalemma jõgi (Kernu paisjärv, Ruila paisjärv)**, Salajõgi, **Vihterpalu jõgi**, Piirsalu jõgi, **Vääna jõgi**, **Maidla jõgi**, **Keila jõgi**, **Pääsküla jõgi**, Riguldi jõgi, Liivi jõgi, **Kloostri jõgi**, Taebla jõgi.
- Milliseid neist uuringus käsitleda?